

MEHMET RÂİF, Davutpaşalı
(1863-1917)İstanbul tarihine dair
eserleri olan müellif.

İstanbul'da doğdu. Babası, 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'nda şehid düşen Yüzbaşı Mehmed Emin Efendi'dir. İbtidâî ve rüşdiyeyi İstanbul'da okudu, idâdîyeye Şam'da devam etti; ardından İstanbul'da Mekteb-i Harbiyye'yi bitirdi. 1882'de piyade mülâzım-ı sânisî olarak 3. Kolordu'da göreve başladı. 1885'te Halep Askerî Rüşdiyesi'nde coğrafya ve 1888'de İstanbul'da Kuleli Askerî İdâdîsi'nde beden eğitimi öğretmenliği yaptı. Bu okulda yirmi yılı aşkın bir süre tarih, kitâbet ve mantık dersleri verdi. 1896 Türk-Yunan savaşına katılan Mehmed Râif 1908'de Dördüncü Ordu Nizâmîye Alayı bölük kumandanlığında bulundu. 1912'de Balkan Savaşı'na 91. Piyade Alayı kumandanı olarak katıldı. Savaşın ardından sağlık durumunun elverişsizliği yüzünden emekliye ayrıldı. Mehmed Râif Bey 8 Şubat 1917 tarihinde vefat etti ve Yedikule dışındaki aile kabristanına defnedildi. Yazdığı eserler ve görevlerindeki başarılarından do-

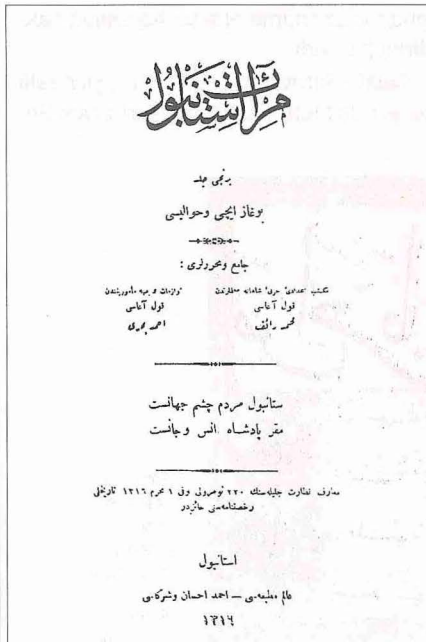
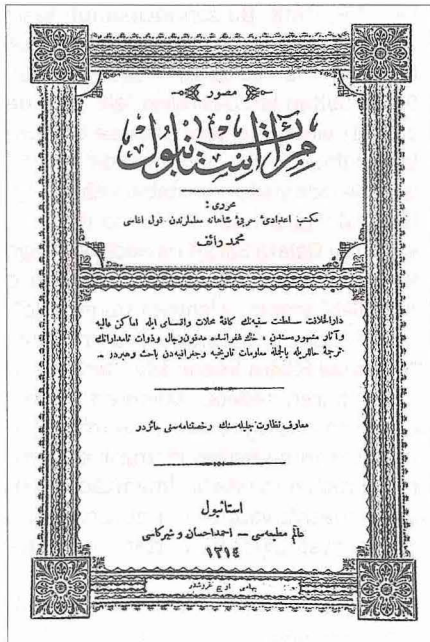
layı kendisine Osmânî ve Mecîdî nişanlarıyla gümüş liyakat ve Yunan savaşı maddiyatları verilmiştir. Arapça, Farsça ve Fransızca biliyordu. Bursalı Mehmed Tâhir'in yazdığına göre Nakşibendî tarikatındandı. Oğlu Hakkı Râif Ayyıldız da (ö. 1969) asker olarak yetişerek tuğgeneralliğe kadar yükselmiştir.

Eserleri. 1. *Mir'ât-ı İstanbul* (İstanbul 1314). İki cilt olarak tasarlanan eserin yalnız I. cildi *Boğaziçi ve Havalisi* alt başlığı ile basılmış, II. cildi müsvedde halinde kalmıştır. Bugün kütüphanelerde rastlanan *Mir'ât-ı İstanbul* nüshalarının hepsinde baskı tarihi 1314 (1896) olup muharriri Kolağası Mehmed Râif olarak gösterilmiştir. Halbuki ele geçen bir başka nüshanın baskı tarihi 1316'dır (1898) ve yazarları Kolağası Mehmed Râif ile Kolağası Ahmed Bahri şeklinde kayıtlıdır. Metinlerde bir değişiklik göze çarpmasa da iki nüshanın önsözlerinin ifadeleri birbirinden farklıdır. Eserin içinde levhalar halinde yer alan çok az sayıda resim arasında şunlar yer almaktadır: Rumelihisarı, Boğaziçi'nde bir dalyan, Kâğıthane deresinde kayıklar, Haydarpaşa İskelesi, Haliç, Kurbağalıdere Tren Köprüsü, Üsküdar İskelesi, Fenerbahçe Burnu, Büyükkada, Heybeliada Deniz Okulu. Oğlu Hakkı Râif

Davutpaşalı
Mehmed Râif

Paşa'nın bildirdiğine göre Mehmed Râif Bey şehri adım adım gezerek tarihî eserlerin kitâbelerini okumuş, sûretlerini alarak on yıl çalışmak suretiyle eserini hazırlamıştır. I. ciltte Kadıköy ve çevresinden başlayarak Üsküdar, Boğaziçi'nin Anadolu yakasındaki Osmanlı devri Türk eserleri ve mezarlıkları, bunlardaki kitâbeler verilmekte, Karadeniz tarafından itibaren Rumeli yakasındaki eserlere geçilmekte, arkasından Beyoğlu ve Galata'daki eserler ele alınmaktadır. Râif Bey yapıların tarihçelerini yazarken Hüseyin Ayvansarayî'nin *Hadikatü'l-cevâmî*'ni tekrarlar. Fakat onun verdiği metni yapı kitâbelerinin kopyalarını yazmak suretiyle tamamlar. Eserin değerini arttıran bir husus da *Hadikatü'l-cevâmî*'in kaleme alınışından sonra inşa edilen camilerle burada bulunmayan çeşitli vakıf eserleri ve kamu yapılarına ait kitâbelerin de kitapta yer almasıdır. II. ciltte esas İstanbul'un tarihî yarımadası üzerinde durularak buradaki eserlerin kitâbeleri derlenmiştir. Baskısına 1327r.'de (1911) girişildiği tesbit edilen bu cildin Mehmed Râif ile Halil Rüşdü tarafından hazırlanan takdim sayfasında *Mir'ât-ı İstanbul*'un bu cildinin fasikül halinde basılmasına başlandığı bildirilmektedir. Kırk sekiz sayfa tutan üç fasikülü satışa çıkarılan eserin basımına devam edilmemiştir. Mevcut fasiküllerde İstanbul hakkında genel bilgi verilmiş, Osmanlı tarihi ve Sultan I. Mahmud'a kadar padişahların kronolojileri özetlenerek her birinin pek başarılı sayılamayacak çizgi resimlerine de yer verilmiştir. I. cilde göre oldukça düzensizlik gösteren II. cildin yazma nüshasında birçok eksik ve başka eserlerden alınmış kitâbe kopyalarıyla birlikte gereksiz bazı bölümlere de rastlanmaktadır. Bu cildin

Mehmed Râif'in *Mir'ât-ı İstanbul* adlı eserinin 1316 (1898) tarihli baskısının iç kapağı ile *Musavver Mir'ât-ı İstanbul*'un (1314/1896) dış kapağı



müşveddesi, Râif Bey'in basılmamış diğer kitaplarıyla birlikte Türk Tarih Kurumu tarafından satın alınmış, kurum üyesi Cavit Baysun tarafından incelenmiş, ancak üzerinde biraz daha çalışılması gerektiği gerekçesiyle kuruma iade edilmiştir. Eserin her iki cildi Latin harflerine çevrilerek 1994 veya 1995'te basılmak üzere Kültür Bakanlığı'na teslim edilmişse de bugüne kadar yayımlanmamıştır. Son olarak Günay Kut ile Hatice Aynur, bilhassa kitâbe metinlerinde düzeltmeler yaparak eseri Latin harfleriyle yayımlamaya girişmişler, I. cildin Anadolu yakası bölümünü dipnotlar ve düzeltmelerle ilmi esaslara uygun biçimde neşretmişlerdir (İstanbul 1996). 2. *Topkapı Sarayı Hümayûnu ve Parkının Tarihi* (İstanbul 1332), *Sultanahmed Parkı ve Âsâr-ı Atıkası* (İstanbul 1332). Müellifin vefatından az önce "Âsâr-ı Atika Külliyyatı"nın bir ve ikinci kitapları olarak yayımlanmış olup bunlarda şehrin bu tarihî iki merkezindeki eski eserler üzerinde durularak yapıların kitâbelerinin kopyaları verilmektedir. İkinci eserin bir bölümü İstanbul surları hakkındadır (s. 32-51). Ayrıca içinde Çemberlitaş, Kıztaşı gibi başka bölümler de yer almaktadır.

Mehmed Râif Bey'in basılmış ilk eserleri edebî mahiyette küçük kitaplardır: *Nûkât-ı Edebiyye* (İstanbul 1307), *Hâtırât-ı Eslâf* (1310), *Kitabhâne-i Edeb* (1313), *Mi'yârü'l-efkâr* (1316). Bunlardan son ikisi Mehmed Emin ile beraber hazırlanmıştır. Sonradan yayımlanan *Yüz Sene Yaşamak Çareleri*'ni de (İstanbul 1332) Mehmed Cemil adında bir arkadaşı ile birlikte Fransızca'dan çevirmiştir. Müellifin dört eserinin ise basılmadan kaldığı bilinmektedir. Bunlar *Heyâkıl-i Kemâlât yahut Âbide-i İnsâniyyet*, *Feth-i Ce-*

lîl-i Konstantiniyye, *Ba'de'l-feth Cevâmi-i Şerîfeye Tahvil Olunan Kenâis ve İstanbul'un Ahvâl-i Kadîme-i Temeddün ve Ümrânı* adlarını taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul I: Asya Yaka-sı* (haz. Günay Kut – Hatice Aynur), İstanbul 1996; *Osmanlı Müellifleri*, III, 62-63; Babinger, *GOW*, s. 400, nr. 370; a.mlf. (Üçok), s. 434-435; a.mlf., "Quellen zur Osmanischen Kunstlergeschichte", *JAK*, I (1924), s. 35, not 9; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 311; Hikmet Turhan Dağlıoğlu, "İstanbul Bibliyografyası", *YT*, sy. 64 (1938), s. 129; Günay Kut – Hatice Aynur, "Mir'ât-ı İstanbul Üzerine", *MİTAD*, sy. 5 (1989), s. 271-282; Semavi Eyice, "Mehmed Râif", *DBİst.A*, V, 362-363 (maddenin yazımında Râif Bey'in oğlu Hakkı Râif Ayyıldız'ın verdiği notlardan faydalanılmıştır).



SEMÂVİ EYİCE

MEHMET RÂSİM, Eğrikapılı

(ö. 1169/1756)

Osmanlı hattatı.

1099'da (1688) dünyaya geldi. İstanbul'un Eğrikapı semtinde doğduğu için bu lakapla anılmaktadır. Babası aynı semtteki Molla Aşkî Mescidi'nin imamı hattat Yûsuf Efendi'dir. Suyolcuzâde Mehmed Necib Efendi'nin, doğumuna düşürdüğü Farsça "Bâd nâm-âver-i irfân Mehmed Râsim" mısraını Mehmed Râsim sonradan kullandığı şahsî mührüne kazırmıştır. Çocukluğunda tahsili esnasında babasından sülûs-nesih yazılarını öğrendikten sonra onun izniyle Hâşimîzâde Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'den derse başladı. Aklâm-ı sittenin her nevini ayrı ayrı meşkederek on sekiz yaşında icâzetnâme aldı ve hocasının takdirini kazandı.

Galata Sarayı'nın 1126 (1714) yılındaki açılışında Mehmed Râsim, Sadrazam Şe-

hid Ali Paşa tarafından buraya muallim tayin edildi ve yıllarca pek çok talebeye hûsn-i hat meşketti. Fakat bütün hat üstatları gibi Topkapı Sarayı'na hoca olarak nakli arzusunun taşıyan Mehmed Râsim bu emeline ancak 1150'de (1737) erişebildi. Ta'lik hattatı Nûr Mustafa Efendi'nin ölümüyle açılan hat muallimliği Galata Sarayı'na ek olarak Mehmed Râsim'e verildi. Kendisinden sonra da Topkapı Sarayı'na hat hocası olacak hattatların Galata Sarayı'ndan naklen tayinleri bir teâmül haline geldi. Aynı zamanda Sarây-ı Âmire kâtipliğine de getirilen Mehmed Râsim'e buradaki diğer hat üstatları ile birlikte ilk defa olarak hırka-i şerifi ziyaret şerefine verildiğini *Tuhfe-i Hattâtîn* nakletmektedir. 14 Şâban 1169'da (14 Mayıs 1756) veremden ölen Râsim Efendi Eğrikapı dışındaki kabristana gömüldü. Hâlâ duran kitâbesi, talebesi Mestçizâde Ahmed Efendi tarafından devrinin celif sülûs üslûbuyla yazılmıştır.

Mehmed Râsim hayatı boyunca altmış mushaf, 1000 kadar en'âm ve Kehf sûresi, delâilü'l-hayrât ve vakfiye, hilye, kıta ve murakka', mesâbih-i şerif, meşârik-i şerif yazdı. Eserlerini o devrin meşhur müzehhipleri olan Haydarpaşalı İbrâhim Çelebi, Drağmanlı Süleyman Çelebi, Burmalı Abdurrahman Çelebi ve Sultanselimli Reşid Mustafa Çelebi bezemişlerdir. Mehmed Râsim'in Mustafa Râkım öncesi anlayışa göre yazdığı celif sülûs kitâbelerden zamanımıza gelebilenleri, Azapkapı'daki Sâliha Sultan Sebili'nin altı beyitlik ve iki çeşmesinin yirmi iki beyitlik kitâbesi (1145/1732-33), Nuruosmaniye Camii cümle kapısındaki tarihsiz "inne's-salâte ..." âyetidir. Bu sonuncusunun taşçı ustaların ihmali yüzünden aslına göre çok bozulduğunu nakleden Müstakimzâde, Sâliha Sultan kitâbesindeki "elif"lerin de zülfişiz olduğunu yazmaktaysa da bunların zulfesi vardır. Muhtemeldir ki 1958 istilâkinde yıkılan mektebin kitâbesi öyleydi. Müstakimzâde, Mehmed Râsim'in yazılarını Galata Sarayı'na hoca oluncaya kadar "Mehmed min telâmîz-i es-Seyyid Abdullah" yahud "Mehmed İmamzâde", ondan sonra "Mehmed Râsim" veya "Mehmed Râsim İmamzâde", kırk yaşından itibaren sadece "Mehmed Râsim" olarak imzaladığını belirtmektedir. Ancak bu ayrıma uymayan imzalı eserlerine de rastlanmaktadır. İmamzâde Mehmed imzasıyla yazdığı bazı kıtalarının aynı ismi taşıyan diğer bir hattatla karıştırıldığı da görülmüştür.

Üstatların yazılarını taklit etmekte büyük başarı gösteren Mehmed Râsim, ta'-



Eğrikapılı
Mehmed
Râsim
Efendi'nin
sülûs-nesih
kıtası
(İÜ Ktp.,
AY, nr. 6487)